

A
HERMAN
OTTÓ
MÚZEUM
ÉVKÖNYVE

LVIII–LIX. (2019–2020)

ANNALES
MUSEI
DE HERMAN
OTTÓ
NOMINATI
2019–2020

ANNALES MUSEI DE HERMAN OTTÓ NOMINATI

A HERMAN OTTÓ MÚZEUM
ÉVKÖNYVE
LVIII–LIX.

MISKOLC
2020

Jahrbuch des Herman Ottó Museums, Miskolc (Ungarn)
Yearbook of the Herman Ottó Museum, Miskolc (Hungary)
Les Annales du Musée Herman Ottó, Miskolc (Hongrie)

Főszerkesztő:
SZOLYÁK PÉTER

Szerkesztette:
TÓTH ARNOLD

A szerkesztésben közreműködött:
BÉKÉSI GÁBOR–JAKAB MÁTYÁS ANDRÁS

Technikai szerkesztő:
TÍMÁR TAMÁS

ISSN 0544–4225

Borítóterv:
FEKETE RÓBERT, SZOLYÁK PÉTER

Lektorálta:
Dobrik István, P. Fischl Klára, Gödölle Mátyás, Gyulai Éva, Kuklay Antal, Kulcsár Gabriella,
Kunt Gergely, Raczky Pál, Tabajdi Gábor, Tringli István

Angol fordítás:
Dúró Tímea, Medve Csaba, Módis Péter, Tóth Arnold és a szerzők

Borítóképek (balról jobbra):

1. Ernst Gräser: Lottchen am Klavier. Kovács Sarolta zongoraművésznő portréja, 1910.
(Jeszenszky Géza tulajdona)
Ernst Gräser: Lottchen am Klavier. Portrait of Sarolta Kovács, pianist, 1910. (Property of Géza Jeszenszky)
2. A Numizmatikai Társulat által Leszih Andornak adományozott névre szóló emlékérem, 1961.
(Herman Ottó Múzeum, HOM HTD 84.48.56.)
*Commemorative medal awarded to Andor Leszih by the Society for Numismatics, 1961.
(Herman Ottó Museum, HOM HTD 84.48.56.)*
3. Egy parasztcsalád lakodalma: Haraszti István és M. Béres Mária házassági képe, Bódvavendégi, 1937. Veres József felvétele (Herman Ottó Múzeum, HOM Gynsz. 15/2012)
A Wedding of a Peasant Family: Marriage photo of István Haraszti and Mária M. Béres, Bódvavendégi, 1937. Photo by József Veres (Herman Ottó Museum, HOM Gynsz. 15/2012)

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma támogatta.

Kiadja a miskolci Herman Ottó Múzeum
Felelős kiadó: Dr. Szolyák Péter PhD, múzeumigazgató
A kötet megjelenését gondozta: TT Play Kft., Tímár Tamás, Debrecen

Nyomda és kötészet: Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen
Felelős vezető: ifj. Kapusi József ügyvezető igazgató

TARTALOM

<i>Előszó</i>	9
JAKAB Mátyás András–SIMON László <i>Leszih Andor emlékezete</i>	11
RÉGÉSZET	
CSENGERI Piroska–P. FISCHL Klára–HAJDÚ Melinda– LÁTOS Tamás–PUSZTAI Tamás–TÓTH Krisztián <i>Mezőkeresztes–Lapos-halom újkőkori településének roncsolásmentes kutatása</i>	19
P. FISCHL Klára–KOÓS Judit–MENGYÁN Ákos–SOMOGYI Krisztina <i>Vatta–Testhalom – Részekből egész</i>	41
B. HELLEBRANDT Magdolna <i>A Gáva-kultúra föld- és vízivára Prügy–Tökföldön</i>	65
SZÖRÉNYI Gábor András–PUSZTAI Tamás et al. <i>Hét metszet a Hernád folyó völgyéből.</i> <i>Az M30-as Miskolc–Kassa autópálya építését megelőző régészeti feladatellátás és kutatás</i>	103
CSENGERI Piroska–KERTÉSZ Gabriella Nikoletta <i>A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2015–2016-ban</i>	149
TÖRTÉNETTUDOMÁNY	
TIHÁNYIOVÁ, Monika <i>A gombaszögi pálos kolostor</i>	191
GYULAI Éva <i>Pulszky Terézia és Malwida von Meysenbug rajzai az angliai emigrációban</i> <i>(Ventnor és környéke, Wight sziget, 1855–1856)</i>	205
FÁBIÁN Máté <i>A vármegye vezére. Borbély–Maczky Emil főispáni szerepfelfogásának alakulása</i> <i>a két világháború között</i>	243
KIS József <i>A Virág-ügy. Konceptió eljárás a miskolci jobboldali szociáldemokraták ellen</i>	253

GÁL Máté	
„Lobkovitz László megyei főelőadó úr ellen panasszal fordulok Elnök úrhoz.”	
<i>Zavarok az Állami Egyháziügyi Hivatal vidéki működésében</i>	269
SURÁNYI Béla	
<i>Fejezetek a hazai állattenyésztés-politika történetéből (1867–1989)</i>	281
NÉPRAJZ	
BODNÁR Mónika	
<i>Üvegnegatívok Bódvavendégiből 3. Egy parasztszalád lakodalma</i>	305
MŰVÉSZETTÖRTÉNET	
HAJDÚ Ildikó–KÁKÓCZKI András	
<i>Művészet, önkéntesség, múzeum.</i>	
<i>Fejezetek a képzőművészethez kapcsolódó civil szervezetek miskolci történetéből</i>	323
HAJDÚ Ildikó	
<i>Matyó asszony Miskolcon. Sóváry János szobrának története</i>	341
PIRINT Andrea	
<i>Arckép és önarckép. Dr. Nagy Róbert orvos-műgyűjtő portréja</i>	355
VÁMOSI Katalin	
<i>A tiszaiújvárosi Patrona Hungariae Római Katolikus Templom építéstörténete</i>	371
KÖZLEMÉNYEK	
SZAKÁLL Sándor	
<i>Aragonit utáni opál átalakok a tarcali dácsit köfajtából</i>	389
HAZAG Ádám	
<i>Vésett pengéjű kardok a Herman Ottó Múzeum történeti fegyvergyűjteményében</i>	393
HIDEG Ágnes	
<i>Kovács Sarolta zongoraművésznő (1891–1979).</i>	
<i>Adatok Miskolczy-Simon Jánosné / Thurzó Nagy Lászlóné életútjához</i>	409
KURUCZ Ádám	
„Messze vagyok tőled rózsám, Aradon.”	
<i>Radeczky Lajos szakaszvezető katonakönyve</i>	419
PRÓKAI Margit	
<i>Mérföldkövek Miskolc közkönyvtárainak 140 éves történetében</i>	445
VIGA Gyula	
<i>Szabadfalvi József és a kézművesség kutatása</i>	453
Szerzői útmutató	461

TABLE OF CONTENTS

<i>Preface</i>	9
JAKAB, Mátyás András–SIMON, László <i>In memory of Andor Leszih</i>	11
ARCHAEOLOGY	
CSENGERI, Piroska–P. FISCHL, Klára–HAJDÚ, Melinda– LÁTOS, Tamás–PUSZTAI, Tamás–TÓTH, Krisztián <i>Non-destructive research of the Neolithic settlement at Mezőkeresztes–Lapos-halom</i>	19
P. FISCHL, Klára–KOÓS, Judit–MENGYÁN, Ákos–SOMOGYI, Krisztina <i>Vatta–Téshalom – Assembling the whole from its parts</i>	41
B. HELLEBRANDT, Magdolna <i>Hillfort and water fortress of the Gáva-culture at Prügy–Tökföld</i>	65
SZÖRÉNYI, Gábor András–PUSZTAI, Tamás et al. <i>Seven sections from the Hernád Valley. The archaeological research project prior to the construction of the M30 motorway between Miskolc–Kassa</i>	103
CSENGERI, Piroska–KERTÉSZ, Gabriella Nikoletta <i>Archaeological research at the Herman Ottó Museum in 2015–2016</i>	149
HISTORY	
TIHÁNYIOVÁ, Monika <i>The Pauline Monastery of Gombaszög</i>	191
GYULAI, Éva <i>The drawings of Terézia Pulszky and Malwida von Meysenbug made in emigration to England (Ventnor and surroundings, Isle of Wight, 1855–1856)</i>	205
FÁBIÁN, Máté <i>The leader of the county. The development of Emil Borbély-Maczky's conception of the role of count between the two World Wars</i>	243
KIS, József <i>The Virág-affair. Conceptual trial against the right-wing social democrats in Miskolc</i>	253

GÁL, Máté	
<i>“I complain to Mr. President against the county’s Chief Executive László Lobkovitz.”</i>	
<i>Disruptions in the regional operation of the State Ecclesiastical Office.....</i>	269
SURÁNYI, Béla	
<i>Chapters from the history of Hungarian animal husbandry policy (1867–1989) .....</i>	281

ETHNOGRAPHY

BODNÁR, Mónika	
<i>Glass negatives from Bódvavendégi, Part 3. A wedding of a peasant family.....</i>	305

ART HISTORY

HAJDÚ, Ildikó–KÁKÓCZKI, András	
<i>Art, volunteering, museum. Chapters from the history of non-governmental organizations</i>	
<i>related to the fine arts in Miskolc .....</i>	323
HAJDÚ, Ildikó	
<i>“Matyó” mother in Miskolc. The story of the sculpture by János Sóváry .....</i>	341
PIRINT, Andrea	
<i>Portrait and self-portrait. Portrait of doctor-art collector dr. Róbert Nagy .....</i>	355
VÁMOSI, Katalin	
<i>The history of the construction of the Roman Catholic Church Patrona Hungariae in Tiszaújváros .....</i>	371

PROCEEDINGS

SZAKÁLL, Sándor	
<i>Opal pseudomorphs after Aragonite from the Tarcal Dacite quarry.....</i>	389
HAZAG, Ádám	
<i>Swords with engraved blades in the historical weapon collection of the Herman Ottó Museum.....</i>	393
HIDEG, Ágnes	
<i>Sarolta Kovács, pianist (1891–1979).</i>	
<i>Information on the life of the spouse of János Miskolczy-Simon / László Thurzó Nagy.....</i>	409
KURUCZ, Ádám	
<i>“I am far from you my rose, in Arad.” Manuscript military book of Lajos Radecky .....</i>	419
PRÓKAI, Margit	
<i>Milestones in the history of public libraries of Miskolc .....</i>	445
VIGA, Gyula	
<i>József Szabadfalvi and the research of handicrafts .....</i>	453
<i>Author’s guide.....</i>	461

MATYÓ ASSZONY MISKOLCON SÓVÁRY JÁNOS SZOBRÁNAK TÖRTÉNETE

Hajdú Ildikó

Herman Ottó Múzeum, Miskolc

Absztrakt: Miskolc városa az elmúlt száz évben, első közttereink megjelenésével párhuzamosan köztéri szobrok terén is dinamikus gazdagodásnak indult. A városrendezés során egyre nagyobb hangsúllyal jelent meg a kikapcsolódásra, sétára, pihenésre is alkalmas közösségi teretek létrehozásának igénye. Ennek során így különösen nagy szerepet kapott azok esztétikai kialakítása. Nemcsak a közttereinket körbevevő épületek külső megjelenését tekintették alapvető fontosságúnak, hanem azokon a kényelmet, pihenést szolgáló utcabútorok, az esztétikai élményt fokozó parkok, növényzet kapott mind jelentősebb szerepet, hanem az ott elhelyezett képzőművészeti alkotások is.

A század első felében azonban a köztéri alkotások esetében még a politikai emlékműállítás vezérelte legfontosabb szobraink felállítását, és csak a 30-as években jelent meg a városban az első olyan szobor (Sóváry János: Akt, Miskolc-Tapolca), amely már ténylegesen a díszítőszobrászat céljaival került elhelyezésre. Alkotója néhány évvel később egy újabb szobor elkészítésére is megbízást kapott. Így került a városi tanács és a kultuszminisztérium közös anyagi támogatásával elhelyezésre a polgármesteri hivatal egyik terén a Matyó asszony gyermekével című szobor.

Története ugyanakkor több kérdést is magában rejt, amelyek a mai napig nem tisztázottak. Hosszú időn keresztül kérdéses volt, miért Miskolcon került elhelyezésre, vajon tényleg ide szánta-e a művész. Lassan a levéltári kutatásokkal fény derült állításának körülményeire, amely egy nehéz időszakban, a második világháború idején, a városháza felújításának részeként került a városba. A téma azonban még egy kérdést felvet. Vajon a művészetben a századfordulón jelentkező a népművészet témáját felelevenítő, újragondoló törekvések egy kései manifesztációja a szobor, vagy sokkal inkább e mögött is politikai tartalmat kell keresni és az I. világháborút követően, a magyarságtudatra építő, azt erősítő gondolkodásmód eredményeként született?

Kulcsszavak: szobrászat, plasztika, köztterek, városépítéset, matyó népművészet, Bauhaus, Art Deco

Hosszú évtizedeken keresztül Miskolc polgármesteri hivatalába érkezőket az udvaron egy matyó asszony fogadta, miközben a térdét átölelő kisgyermek felé fordult épp. Monumentális, 260 cm-es magasságával impozáns látványt nyújtott, miközben hangulatossá, emberközelivé varázsolta a körülötte levő, a hivatal historizáló épületfalai által lehatárolt teret. S akik az udvarba beléptek, talán néha egy pillanatra el is csodálkoztak: vajon hogy került a városba egy sajátos népviseletben megjelenő, a nem messze fekvő matyó kultúrából kilépett nőalak a gyermekével együtt? Sőt, talán még voltak olyanok is, akik látták a körülötte levő kis medencét, és a virágágyást is. Pedig a szobor Miskolcra készült, a város rendelte meg és állíttatta fel a hivatal épp akkor felújított részén az 1940-es évek elején, a világháború nehéz éve alatt. Ezen tanulmány most arra vállalkozik, számba vegye azokat a folyamatokat, amelyek az alkotás létrejöttéhez és felállításához

vezettek, áttekintve a 19. század utolsó évtizedeivel kezdődő és a szobor felállításával lezáruló időszakot, azokat az eseményeket, amelyek felállítását kezdeményezték, a város 1878 után meginduló fellendülésével párhuzamosan.

A városok gazdasági, társadalmi fejlődésükkel párhuzamosan a külső megjelenés, az élettér szebbé tételére is törekednek, mintegy reprezentálva elért eredményeiket. Miskolcon ez a folyamat a 19. század utolsó évtizedeiben vette kezdetét, és az elmúlt száz évben, első közttereink megjelenésével együtt köztéri szobrok sorával gazdagodott. A városrendezés során egyre nagyobb hangsúllyal jelent meg a kikapcsolódásra, sétára, pihenésre is alkalmas közösségi helyek létrehozásának igénye, amelyben már nagy szerepet kapott azok esztétikai kialakítása is. Nemcsak a közttereinket körbevevő épületek külső megjelenését tekintették alapvető fontosságúnak, hanem azokon a kényelmet,

pihenést szolgáló utcabútorok, az esztétikai élményt fokozó parkok, növényzet is mind jelentősebb szerepet kapott, az ott elhelyezett képzőművészeti alkotásokkal együtt.

E folyamatban azonban kezdetben a politikai alapokon megrendelt köztéri alkotások jutottak szerephez és viszonylag hosszú időnek kellett eltelnie, amíg az első, kizárólag díszítő, esztétikai célokat szolgáló képzőművészeti munkák is helyet kaptak.

Első, a kikapcsolódást, pihenést, szórakozást szolgáló közösségi helyszínként került kialakításra a városban a Népkert, majd az 1878-as árvíz pusztító nyomainak felszámolása és egy új városrendezési koncepció alapjainak megszületése után megjelentek az első közterek is. Egy olyan város urbanizálása indult meg a század utolsó évtizedeiben, amelyről 1851-ben még azt írták, hogy „*nagy kiterjedésű, de rendezetlenül épült város [...] A legtöbb épület földszintes, s ámbár kívülről tágasnak látszik, ha bent szétnéz az ember, bizony nincs semmi kényelem, semmi ízlés [...] Igazi rendetlenség a távolabb eső utcákban van, ahol a 'pórnép' lakik. Sárból döngölt nyomorúságos viskók ezek, parányi ablaknyílásokon sohasem süt be a nap, a padlójuk döngölt föld, bútortatuk primitíven összerótt lóca és asztal [...] Nyilvános parkok vagy szórakozóhelyek sehol sincsenek. A miskolci 'burgerek' legközelebbi és legkedvesebb sétája a borospincékbe vezet [...]*” (NĚMCOVÁ 1963, 12–13).

E lehangoló kép azonban jelentősen megváltozott a 19. század végére. Az árvízzel elpusztuló épületek helyén sorra nőttek ki az új, immár emeletes bérházak, főleg a Széchenyi utca két oldalán. Jelentős átalakulás vette kezdetét, amely a városkép változásának dinamikus folyamatát indította el. Ebben már szerepet kapott az épület és tér egymással való kapcsolatának új kérdésköre is. Közel egy időben alakították ki Miskolc első két, már ténylegesen a tér koncepciójával megtervezett közparkját, így a mai Deák tér első parkosított változatát a minoriták kertjének megvásárlásával, valamint a reprezentatív Erzsébet teret. Ezen utóbbi már az Adler Károly és Lippay Béla által kidolgozott városrendezési koncepció mentén nyerte el mai formáját és kapott helyet ott a város első köztéri szobra, a Róna József által készített Kossuth Lajos szobor (1899). E fejlődési folyamat egyik záróakkordjává vált ugyanakkor a művész másik megbízatása, a Szemere-szobor felállítása. Még a 20. század első éveiben merült fel a gondolat a várostervezés folyamatai során, hogy a korábban a Pece egyik ágának partján álló „Bagolyvár” épületének elbontásával üresen maradó részen egy új teret alakítsanak ki (DOBROSSY–OLAJOS 2003, 224–225). Ide szánták azt az emlékszobrot, amelyet a

művész bár 1905-re elkészített, felállítását azonban az országos és helyi politikai, -gazdasági okok késleltették és végül csak 1906-ban került arra sor.

Bár a fejlődés lendülete még a századforduló után is tovább vitte egy ideig a város fejlesztését, a kibontakozó gazdasági, társadalmi változások és az azok mögött meghúzódó nehézségek már éreztették hatásukat új tereink létrehozásában, illetve a régebbiek további fejlesztésében. Ezt tükrözte a Szemere-szobor felállításának gondolatával egy időben megszülető másik terv, a Deák Ferenc emlékére készült szobor felállításának évtizedes elhúzódása is. Ez utóbbit a város és a megye együtt kívánta megvalósítani és 1904-ben már a költségvetésbe is betervezték, ám ugyanazok az erők, amelyek meggátolták a Szemere-szobor felállítását, itt is útját állták a megvalósításnak. A pályázat kiírását először 1911-re halasztották, majd 1912-ben Gárdos Aladár nyerte meg. A művész a szobrot 1913-ra készítette el, avatását pedig 1914-re tervezték. A világháború kitörése miatt azonban elhalasztották egy évvel és ettől kezdve hosszú időnek kellett eltelnie, míg végül 1925-ben felavatták a 3 m magas szoborcsoportot. Maga a tér az évtized végére nyerte el végleges arculatát, a másik végén 1927-ben felállított Lévy Józsefnek emléket állító szoborral, valamint az Erdészeti Palota 1929-es felépítésével.

Miközben e tervek sokkal inkább egyedi építési feladatokként jelentek meg és nem egy ténylegesen elindított városrendezési terv részeként, már együttesen jelölték ki az épület és köztéri szobor kettőssége által formálódó új városkép irányvonalait. Ebben elsősorban a politikai emlékművek jutottak szerephez és csak az 1930-as években jelent meg Miskolcon az első olyan köztéri alkotás, amely elsődlegesen díszítő, esztétikai feladatok céljával került elhelyezésre. Ez Sóváry János első köztéren megjelenő munkája, az *Akt*, vagy *Tavaszi* című szobra volt, amely Görömböly-Tapolcán, a fürdő területén talált helyet magának.

A szobor esetében azonban meg kell említeni, hogy bár Miskolc városa támogatásával került köztéren elhelyezésre, de valójában egy olyan településen, Görömböly-Tapolcán, amely ebben az időben közigazgatásilag még önálló, Miskolctól független és e településen mindössze a fürdő területe az, amely városi tulajdonban van. Itt jelenik meg tehát az első olyan köztéri alkotás, amely kizárólag díszítő funkcióval rendelkezik. Alkotója, a művész ekkor 40 éves és már egy mozgalmas életút állt mögötte, ahogy az a kevés, róla fennmaradt forrásból is kirajzolódik (N. PÉNZES 1966).

Sóváry János szobrászművész 1895-ben, a Háromszék megyei Papolcon született. Édesapja, Sorosán János hegedűművész volt. Az elemi iskolát még Kézdivásárhelyen kezdte el, de édesapja hamarosan a kolozsvári Nemzeti Színház Zenekarában kapott állást, és a fia tanulmányait már itt fejezte be. Testvére, Margit (később Corini Margitként elismert festő lett) is itt született 1897-ben. Édesapjuk egy évvel később a család nevét 1898-ban Sóvárira magyarosította (BULA 2014, 13–14), majd nem sokkal később hirtelen meghalt. Édesapja korai halálát követően édesanyja 1908-ban ismét férjhez ment, és a család Pestre költözött (BULA 2014, 17). A művész középiskolai tanulmányait így már Budapesten végezte, majd az I. világháború kitörésekor idősebb féltestvérével, Nagy Istvánnal együtt beállt katonának (BULA 2014, 30). Így csak annak végén, 22 éves korában tudta megkezdeni művészeti tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán, általános művészeti képzésben, az 1917/18-as félévben. Bár az első évet befejezte, a II. év második félévét már nem kezdte meg, neve az évkönyvekben a hadi katonai frontszolgálatot teljesítők között jelenik meg mindössze.¹ E rövid időszak alatt is olyan művészek tanították a főiskolán, mint Stróbl Alajos, Radnai Béla és Vedres Márk. Közülük lánya, Sóváry Katalin által írt könyv alapján leginkább Stróbl Alajos művészete állt a legközelebb Sóváry Jánoshoz, akinek neve Miskolc vonatkozásában is jelentős, hiszen a város első köztéri alkotása, az Erzsébet királynéről készített mellszobor az ő munkájaként került a Népkerthbe még 1898-ban.

Képzőművészeti tanulmányainak II. éve után Sóváry élete rejtélyessé válik. N. Pénzes Évának a róla fennmaradt írásából kiderül, hogy egy ideig Rio de Janeiro-ban, majd Philadelphiában élt. Rio de Janeiro-ban 1921-ben testvére is meglátogatta férjével együtt, akik két évvel később New Yorkba mentek a végleges letelepedés szándékával (BULA 2014, 24). De a tanulmányútjai során eljutott Franciaországba, Németországba, Belgiumba, Olaszországba is, miközben műkereskedőknek dolgozott, vagy épp portré- és épületszobrokat, vagy kerámiagyarak részére kisplasztikákat tervezett (SÓVÁRY é. n., 8). 1928 ismét változást hozott a két testvér életébe. Margit Párizsban, Sóváry János pedig Budapesten kezdett új életet és indultak sikeresen művészi pályájukon. Bár az eltelt évek alatt

1. kép. Akt vagy Tavasz című szobor gipsz szoborterve
(Fotó: Sóváry Katalin)

*Fig. 1. Plaster study of the statue entitled Nude or Spring
(Photo by Katalin Sóváry)*

sem szakadtak meg a szobrász magyarországi kapcsolatai, hiszen 1924-től kezdve rendszeresen jelen volt munkáival a Műcsarnok kiállításain, majd 1928-tól már mint hazatelepült művész jelentkezett a Műcsarnok csoportos kiállításain. Ebben az évben mutatta be a Tavasz kiállításon *Diszkoszvető* című alkotását,²

1 Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola Évkönyve az 1917/18–1920/21-es tanévekről. http://www.mke.hu/sites/default/files/attachment/evkonyv_1917-21.pdf (Letöltés: 2020. 08. 17.)

2 Mariay, *Napkelet* 1928. április 1. 6. évf. 7. sz. 555–556.

majd sorra készültek sportszobrai, így 1932-ben a *Boxoló*, 1934-ben az *Íjjász*, 1940-ben pedig ismét a diszkoszdobó témáját feldolgozó munkája.

Az 1930-as évektől pedig sorra nyerte a díjakat is, így 1935-ben a Magyar Képzőművészek Egyesülete fennállásának 40. évfordulójára rendezett kiállításon *Nympha* című szobráért kapott ezüstérmet (SÓVÁRY É. n., 10), 1936-ban a Műcsarnok jubileumi kiállításán kitüntető elismerésben részesült,³ az 1937-es téli tárlaton a *Tavaszi* című alkotásáért a dr. Neuschloss-Knüssli Kornél emlékére alapított bronzérmet nyerte el,⁴ (1. kép) az 1940-ben kiállított *Diszkoszdobó* című szobráért pedig a vallás- és közoktatásügyi miniszter „sportdíjak művészi színvonalának emelése” érdekében kiírt sportpályázatán az 1000 pengős I. díjat kapta.⁵

A kiállításokon rendszeresen jelentkezett új munkákkal, amelyek eredményeként a vallás- és közoktatásügyi minisztérium művészeti tanácsa is mind jobban megismerte művészetét, és 1935-től a Műcsarnokban kiállított szobrainak életnagyságú, kőből faragott változatait sorra rendelték a városok. Első alkotása, az *Akt* vagy *Tavaszi* Görömböly-Tapolcára került (2. kép), majd 1936-ban a *Nympha* egyik változataként a *Faun és Nimfa* mészkő kútszobra a Margitszigetre, 1938-ban a *Korsós nő* szobra Budapesten a Fenyvespark erdefenyő-csoportjai közé, végül a *Matyó anya gyermekével* című alkotása ismét Miskolcon kapott helyet. Termékeny gazdag éveket jelentett tehát a művész számára a II. világháború előtti időszak, amelynek nyitányaként és lezárásaként tekinthetünk a városunkba kerülő két munkájára.

E számos megrendelés mögött ugyanakkor ott a korszak politikai gondolkodása is. A kultúrát, illetve a szoborállítását a vallás- és közoktatási minisztériumon belül életre hívott külön intézmény tevékenységei közé sorolták a 30-as évek második felétől. 1934-ben született meg az a törvénycikk, amely a vallás- és közoktatásügyi minisztériumon belül létrehozta az Országos Irodalmi és Művészeti Tanácsot, azzal a céllal, hogy irodalmi és művészeti vonatkozású kérdések tekintetében véleményt mondjon és javaslatokat terjesszen elő, valamint a vallás és közoktatásügyi miniszter felhívására irodalmi és művészeti vonatkozású kormányhatalmi intézkedések végrehajtásában közreműködjön.⁶ Vagyis az állam által létrehozott keretek között, azok felügyeletével indult meg a kultúra szervezése. (3. kép)

2. kép. Akt vagy Tavasz című szobor faragás közben a művész kertjében (Fotó: Sövényi Katalin)

Fig. 2. Nude or Spring sculpture while carving in the artist's garden (Photo by Katalin Sövényi)

Bár a Tanácsnak a Magyar Nemzeti Levéltárban őrzött iratai megsemmisültek, valószínűsíthető, hogy e szervezetten keresztül került már Sövényi János első szobra is Görömböly-Tapolcára. A fennmaradt adatok szerint 1935-ben állították fel az alkotást, ám a híradások erről nem adtak számot ebből az évből. Ennek oka leginkább a fürdő megoldatlan helyzetében keresendő. Bár évről-évre egyre többen látogattak ki és töltöttek itt szabadidejüket, legfőképp hétvégéjüket, a fürdő mégsem működött az 1930-as évek elején nyereségesen. Ehhez társult, hogy mind több, a pihenők kényelmét szolgáló beruházás is szükségessé vált, amelyekre azonban nem volt elegendő anyagi forrás. Épp ezért 1935-ben pályázatot írtak ki a bérbeadására, amelyre azonban év végéig nem érkezett ajánlat. A fürdőt működtető részvénytársaságnak így a várossal együtt kellett megoldást találnia a problémákra és a működtetésre, hiszen Miskolc számára épp idegenforgalmi vonzóereje miatt egyre fontosabbá vált az elmúlt években. Ezen körülmények között messze került egy szobor felállításának még a gondolata is, hiszen a következő év a gazdasági helyzet stabilizálásáról, és anyagi

3 *MTI Napi hírek*, 1936. június 13.

4 *MTI Napi hírek*, 1937. február 4.

5 *MTI Napi hírek*, 1940. március 2.

6 1934. évi IX. törvénycikk az Országos Irodalmi és Művészeti Tanácsról

3. kép. Sóváry János: Akt vagy Tavasz című szobor Görömböly-Tapolcán (Forrás: Fortepan)

Fig. 3. János Sóváry: Nude or Spring sculpture in Görömböly-Tapolca (Source: Fortepan)

források kereséséről szólt. Bár sikeresnek mondható az 1936. év, a felhalmozott veszteségeket továbbra sem tudták orvosolni. A problémák megoldását a fejlesztésben látták, és bár számos meg is valósult még ebben az évben, megindult a város és a MABI között egy tárgyalás is, komolyabb beruházások megvalósításához szükséges kölcsön felvételéről. Az év végére született meg a megállapodás és 1937-ben megindultak a fejlesztések is. Feltételezhetően ezen beruházás keretében került sor a szobor megrendelésére és elhelyezésére is, annak ellenére, hogy nem maradtak fenn források erre nézve. Sóváry Jánosnak ekkorra már kiforrott, egyedi stílusa van, amely a klasszikus, görög és római tradíciókból merítve a női alak plasztikus megfogalmazásában teljeseedik ki. A fiatal, karjait a feje fölé emelő nő szobra szépen illeszkedik környezetébe. Felállítását követően nem sokkal már szinte állandó szereplője lesz a fürdőt hirdető képeslapoknak is. (4. kép)

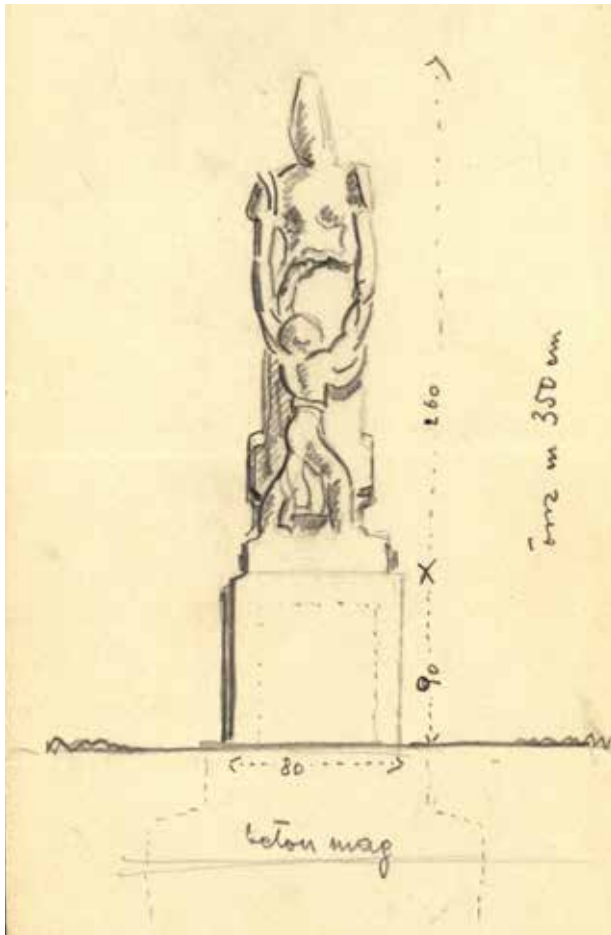
Alkotója néhány évvel később pedig egy újabb szobor elkészítésére kapott megbízást. Így került a városi tanács és a kultuszminisztérium közös anyagi támogatásával elhelyezésre a polgármesteri hivatal egyik terén a *Matyó asszony gyermekével* című alkotás. Az Akt című munkával ellentétben, a Matyó anya gyermekével munka esetében már ismert, hogy az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács felhívására fogadta el Miskolc azt az ajánlatot, amely szerint azt meg tudja

4. kép. Sóváry János Akt című szobra Görömböly-Tapolcán (HOM HTD 73.476.1.46)

Fig. 4. Sculpture by János Sóváry entitled Nude in Görömböly-Tapolca (HOM HTD 73.476.1.46.)

vásárolni Sóváry János szobrászművéstől. Ahogy a fennmaradt levelezésből kitűnik, Sóváry a Múcsarnokban 1941 tavaszán mutatta be szobrát, amelyre a művészeti tanács úgy tekintett, mint „olyan alkotásra, amelynek nyilvános területen való felállítása művészi értékére való tekintettel kívánatos.”⁷ Nem sokkal később tárgyalásokat kezdtek a művésszel, annak szobrászati kivitelezéséről is. A művészeti ügyosztály vezetője számára 1941. júniusában készített részletes költségvetésben már az olvasható, hogy a 260 cm magas haraszi mész kő szobor megfaragása, talpazat, beton alap készítése és Miskolcra leszállítása, valamint a helyszínen való felállításának teljes költsége 8000 pengő.⁸ (5. kép)

5. kép. Sóváry János Matyó anyja gyermekével című szobor vázlatrajza (MNL BAZML IV-1906/B 14408/43.)

Fig. 5. Sketch of the sculpture 'Matyó mother with her child' by János Sóváry (MNL BAZML IV-1906/B 14408/43.)

Ezt követően javasolta a miniszter, tegye Miskolc város „megfontolás tárgyává” a város területén való felállítását.⁹ Ebben a levélben „tekintettel azokra az érdekekre, amelyek Miskolc város művészi díszítéséhez és fejlődéséhez fűződnek,” a miniszter vállalja a szobor költségeinek felerészből finanszírozását. Dr. Fekete Bertalan polgármester nem sokkal később meg is küldte elfogadó levelét, amelyet június 28-án a közgyűlés határozatban elfogadott. A szobor helyét ekkor a Népkerthben jelölték ki, majd a művésszel, Say Géza osztálytanácsossal, illetve Burghardt Rezsővel, a Képzőművészeti Főiskola igazgatójával folytatott helyszíni egyeztetéseken, ahogy az újságok ekkor írtak róla, már

6. kép. Matyó anyja gyermekével szobor eredeti méretű patinázott gipsz szoborterve (Fotó: Sóváry Katalin)

Fig. 6. 'Matyó mother with her child' sculpture, full size patinated plaster study (Photo by Katalin Sóváry)

7 MNL BAZML IV-1906/B, 14408/42., a Vallás- és közoktatásiügyi miniszter 1941. június 9-i levele Miskolc polgármesteréhez

8 MNL BAZML IV-1906/B, 14408/42., Sóváry János szobrászművész 1941. június 6-i, a Miniszter Úrhoz címzett levelének átirata

9 MNL BAZML IV-1906/B, 14408/42., a Vallás- és közoktatásiügyi miniszter 1941. június 9-i levele Miskolc polgármesteréhez

a városháza főudvarán, virágágy közepén tervezték elhelyezni.¹⁰ Ekkor döntöttek a szobor alapanyagáról is. A tapolcai fürdőpalota gyöngyösi mészkőből készült homlokzata alapján ugyanezt az anyagot választották.¹¹ (6. kép)

Az elképzelés mellett szólt a városháza részleges felújítása. Még 1939-ben indultak meg a tárgyalások, hogy az addigra túlszűfoltta váló épületből a rendőrség új épületbe kerüljön. Ehhez azonban több intézmény átköltöztetése, illetve egy régi, rossz állapotban levő lebontása után lehetett hozzáfogni. E hosszas folyamat eredményeként készült el az új rendőrpalota. Kiköltözésüket követően pedig megindult a városháza részleges felújítása, amelyben látványos szerepet szántak a városba kerülő új köztéri alkotásnak. A háborús időszak azonban nem kedvezett a szobrok építésének, állításának sem. Már az anyag megszerzése is hosszadalmas utánajárást igényelt, míg végül a művész rátalált egy hosszú ideje hősi emlék szoborhoz félretett tömbre. Október közepére szerezte meg a megfelelő kő-anyagot, és ezt követően megindult a szobor kifaragása. Érdekes adalék a mű keletkezéstörténetéhez a levelekben, hogy a város külön élt egy olyan kikötéssel, amely szerint a faragásban a művész köteles sajátkezüleg közreműködni.¹²

A következő hónapokban, 1942 elején megkezdődött a szobor környezetének kialakítása is. Sóváry János 1930-as években készült köztéri szobrai általánosan jellemzi, hogy medencék partján vagy közepén kerültek elhelyezésre.¹³ Ez a megjelenés könnyedséget, egyedi hangulatot kölcsönzött szobrainak. Alkotása befejezéséhez közeledve így Miskolcon is megindult a medence megtervezése a szobor előtt, mégpedig úgy, hogy egy virággrupp közepén álló szobor körül olasz mintára kútkiképzés készül.¹⁴ Az áprilisa elkészült alkotás így végül szeptemberben került véglegesen elhelyezésre, az eddigi szoborállításoktól eltérően, a háborús helyzetre tekintettel, szinte minden ünnepélyes átadás, újsághír nélkül.

Ezen utóbbi szobor története ugyanakkor több kérdést is magában rejt, amely a mai napig nem tisztázott. Hosszú időn keresztül kérdéses volt, miért Miskolcon került felállításra, vajon tényleg ide szánta-e a művész. Lassan a levéltári kutatásokkal fény derült állításának körülményeire, amely egy nehéz időszakban, a második világháború idején, a városháza felújításának részeként történt meg. A téma azonban még egy kérdést felvet. Vajon a művészetben a századfordulón jelentkező, a népművészet témáját felelevenítő, újragondoló törekvések egy kései manifesztációja a szobor, vagy sokkal inkább e mögött is politikai tartalmat kell keresni és az I. világháborút követően, a magyarságtudatra építő, azt erősítő gondolkodásmód eredményeként született?

Sóváry János első szobra esetében érdemes megemlíteni, az első olyan köztéri alkotást képviseli, amely esztétikai céllal került felállításra a városban, munkája a díszítő szobrászat világába visz minket. Művészetének, szobrainak egész munkásságán végigfutó témái közé tartozik egyrészt a női aktok megformálása, amelyek leggyakrabban kútszobrokként valósultak meg, másrészt a sporthoz kapcsolódóan megfogalmazott, sportolókat ábrázoló alkotásai. Míg az *Akt* vagy *Tavas* című munkája az előbbi alkotásai sorába tartozik, a Matyó anyát ábrázoló szobra a munkásságában az 1930-as évek végén jelentkező, matyó embereket megjelenítő új téma világába visz.

Sóváry művészetében a matyók, summások élete, annak képi feldolgozása, a matyó nőalakok megformálása az 1930-as évek végén jelentkezik, szinte kívül esik a meztelen, klasszikus korból származó ideális nőalakokat, a felöltözött sportolókat megjelenítő munkái sorából. Egyedüli kapcsolódási pontja a miskolci szobra esetében az alkotásait általánosan jellemző, meghatározó szökökutakkal való együttes megjelenítése, harmóniája. Ezekben a szobrain a jellegzetes matyó, *csavarintós kendőt* vagy *sátoros fejkendőt* viselő nők, hol karjukon kisgyermekkel, hol lábaikat körbe ölelő nagyobb gyermekükkel jelennek meg előttünk.

A miskolci szoborral közel azonos időben, 1940-ben annak egy kisebb változatát is elkészítette Sóváry, amely Budapesten, Lipótvárosban, a Katona utca 2. szám alatti épület homlokzatán, konzolon került elhelyezésre. Mindkettő sátoros fejkendős anyát ábrázol, aki épp a térdét átölelő gyermekhez készül lehajolni, a gyermekre figyel (7. kép).

10 *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*, L. évf. 231. sz. 1941. október 10. 3.

11 *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*, L. évf. 231. sz. 1941. október 10. 3.; *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*, LI. évf. 88. sz. 1942. április 19. 9.

12 MNL BAZML IV-1906/B, 14408/42., dr. Fekete Bertalan polgármester levele Sóváry Jánosnak, 1941. október 9-én

13 Így készült a miskolctapolcai Akt (1935), a budapesti Faun és Nimfa (1936), valamint a szintén budapesti Korsós nő (1938)

14 *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*, LI. évf. 88. sz. 1942. április 19. 9.

7. kép. Matyó anya gyermekével Budapesten, Újlipótvárosban, a Katona József u. 2. sz. alatti épület oldalfalán
(Fotó: Hajdú Ildikó)

*Fig. 7. 'Matyó mother with her child' (Újlipótváros, Budapest) on the side wall of the 2. Katona József street building
(Photo by Ildikó Hajdú)*

Sóváry Katalinnál, lányánál ugyanakkor most is megtalálható egy terrakotta szobor, amely szintén egy sátoros fejkendő viselő fiatal anyát ábrázol, gyermekét azonban a karjába fogja. (8. kép) Ez a munkája még egy statikus, az öltözetet, alakot leegyszerűsítve megfogalmazott alkotás. Az anya és gyermeke közötti mély érzelmi kapcsolatra helyezi a hangsúlyt a művész, így a női alak és stilizált viselete kisebb szerepet kap a megformálásban, de karakteresen megjelenik a hagyományos matyó öltözet a szoborkompozícióban. Ugyanez a nőalak jelenik meg egy hangsúlyos konzolon a budapesti Csanády és Visegrádi utcák sarkán álló épület homlokzatán is, amely 1942-ben készült el (9. kép). A bensőséges, anya-gyermek kapcsolatra helyezett hangsúly helyett azonban itt már egy egyenes tartású nőalakot látunk, aki büszkeséget sugárzó tekintettel néz előre gyermekével együtt. Nemcsak ebben változtatott ugyanakkor a művész, a nőalak a

matyó népviselet másik jellegzetes fejdíszét, a „csavarintós kendőt” viseli, öltözete gazdagon kidolgozott (10. kép). Ezen az épületen ugyanakkor egy dombormű elkészítésére is megbízást kapott, amely szintén a népi kultúrából táplálkozik. A Kévekötők című, summásokat munka, a gabona betakarítása közben ábrázoló alkotás valószínűleg szintén a matyókra utal, bár öltözetük egyszerű, stilizált (11. kép).

8. kép. Matyó anya gyermekével terrakotta szobor
(Fotó: Sóváry Katalin)

*Fig. 8. 'Matyó mother with her child' terracotta sculpture
(Photo by Katalin Sóváry)*

9–10. kép. Matyó népviseletes anya gyermekével Budapesten, Újlipótvárosban, a Visegrádi u. 38/B sz. alatti épület oldalfalán (Fortepan, adományozó: Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény)

Fig. 9–10. Matyó mother with her child in traditional folk costume (Újlipótváros, Budapest), on the side wall of the 38/B Visegrádi street building (Fortepan, source: Angyalföld Local History Collection)

11. kép. Kéveköttők Budapesten, Újlipótvárosban, a Visegrádi u. 38/B sz. alatti épület bejárata fölött (Fotó: Hajdú Ildikó)

Fig. 11. 'Kéveköttők' (Sheaf-binding harvest workers) in Budapest, Újlipótváros, above the entrance of the 38/B Visegrádi street building (Photo by Ildikó Hajdú)

Tehát a művész miközben a Miskolc által rendelt szobron dolgozott, két épületdíszítő változatát is elkészítette a matyó anya és gyermek témájának, amelyek Budapesten egy-egy Bauhaus stílusú épület homlokzatán, egymástól nem messze kaptak helyet. Sóváry ezen alkotásainak témája egy szűk évtizedet felölelő időszakban van jelen munkásságában. Az elsősorban aktokat, sportolókat feldolgozó alkotásai és síremlékei mellett érdekes kitérőt jelentenek, mint ahogy egy matyó témát feldolgozó szobor Miskolc városában is talán szokatlannak tűnhet. Végigtekintve azonban a korszak kultúráján, illetve építészetében érvényesülő irányokon, mégis jól körvonalazódik megjelenésének háttere. Ehhez a magyar népi kultúra 20. századi helyének, szerepének értelmezése, a város építészetében körvonalazódó trendek, illetve magának a Bauhausnak a megértése nyújt támpontot.

A Miskolcon felállított szoborról 1943-ban a *Népi magyarság* I. kötete (NÉPI MAGYARSÁG 1943) közölt először fotót, olyan művészek alkotásaival együtt, mint Rudnay Gyula, Boromissza Tibor, Illéssy Péter, akik gondolkodása egyezett a kötetet kiadó Bartha Miklós Társaságéval. E szervezet a magyar paraszti kultúra megőrzésében, e társadalmi réteg szociális életkörülményeinek javításában fogalmazta meg saját célkitűzéseit. Népi írókat, politikusokat, társadalomtudósokat és művészeket tömörítő szervezetük nagy figyelmet szentelt annak, mind szélesebb körben ismertessék meg a magyar kultúra alapjait őrző paraszti világot, vagy épp annak művészetét. E tendencia mögött azonban ekkorra már több mint fél évszázad állt. Európában a 19. század közepén jelentek meg azok a nézetek, amelyek a hagyományos népi kultúra egyes elemeinek felfedezésében és újraértelmezésében a nemzeti érdekek, gazdasági, tudományos vagy épp művészeti törekvések alapjainak megteremtését látták (FÜGEDI 1996, 175). Ennek eredményeként Magyarországon a matyó népművészetnek és kultúrájának a művészeti, illetve a néprajzi és tudományos érdeklődés előterébe kerülése már a 19. század végén jelentkezett. Ebben mind kiemeltebb szerepet tulajdonítottak a matyók jellegzetes, egyedi kulturális jellemzőinek. Az I. világháborúig így a kultúra mind több területén szenteltek nagy figyelmet e sajátos világnak, amely az iparművészet, háziipar, a korabeli „nemzeti” felfogás, a népi írók, kutatók munkásságában jelentős szerephez jutott. Mindemellett a művészetben a szecesszió, az építészetben a Bauhaus és az Art Deco is új szemmel tekintett a népművészetre. William Morris és John Ruskin nyomdokain haladva újult meg nemcsak a művészet és építészet, de a társadalomtudományokra

is nagy hatást gyakoroltak. Bár a két világháború közötti időszakra mindkét művészeti irányzat virágkora lezárult, utóéletük mégis a II. világháborúig éreztette hatását a hazai művészetben. Az 1930–40-es években gyakran egymást mellett létezett még az építészetben a Bauhaus és Art Deco, miközben továbbra is divatját élte a magyaros viselet, zene, népművészet, s ezek a tendenciák az építészetben is időről időre hangsúlyos elemmé váltak.

A szobor fotóját közlő *Népi magyarság* I. kötete, vagy épp az azt kiadó Bartha Miklós Társaság célkitűzései, a „fiatal nemzedék hazaszeretetének hazafias gondolkodásának ébrentartása”, a hazafias eszmék előtérbe állítása épp az I. világháború, illetve annak következményeiként erősödtek fel és hatottak a kultúra számos területére. Ahogy a társadalomtudományok, úgy a művészet érdeklődésének és kifejezőmódjának középpontjában is gyakran megjelent a népi kultúra. Ennek egyfajta manifesztációjának tekinthető Miskolc város két világháború közötti építésze. Bár ez az időszak a Bauhaus nagy korszaka, a városban ez az építészeti irányzat kevésbé éreztette hatását. A mögötte húzódozó eszmerendszer ellenben annál jelentősebben.

Ebben az időszakban épült Miskolc számos jellegzetes, a város arculatát a mai napig meghatározó olyan épülete, amelyet ahogy az az újságokban is olvasható volt, magyaros stílusban terveztek. A korszakban a továbbélő szecesszió, valamint a megerősödő historizáló építészeti törekvések mellett olyan épületek képviselik a magyar népi kultúrából merítő stílustörekvéseket, mint az 1931-ben erdélyi építészeti elemekből Kós Károly által tervezett Kós-ház, az 1934-ben Szeghalmy Bálint tervei alapján épült, a mai Avasi-kilátó helyén álló Rákóczi-torony, majd két 1938-ban elkészült épület, a Deszkatemplom, és szintén a városi főmérnök, Szeghalmy Bálint által tervezett görömböly-tapolcai fürdő épülete. Kós Károly a William Morris és John Ruskin által megfogalmazott elvekhez visszanyúlva a „stílust és formát a népművészetben kereste”, munkáiban a népi és történeti elemek felhasználása jelentette a legfontosabb célkitűzést. Ennek szellemiségében tervezte egyetlen miskolci épületét. Szoros baráti kapcsolatban állt azonban Kós Károssal Szeghalmy Bálint, akinek munkássága szintén ezt az irányt képviselte a városi építészetben. Szemléletmódja ugyanakkor nem állt távol a korszak és a városban jelentkező tendenciáktól sem, mint ahogy az 1930-as években épült számos, a historizáló irányzat mellett jelentkező épület is mutatja.

A Deszkateplom esetében az újságok arról tudósítanak, Farkas István püspökkel készített beszélgetést idézve, hogy „az egész templom teljesen magyaros stílusban épül meg és főleg magyaros lesz a templomnak belső berendezése [...] és általában minden faragást, ipari munkát, berendezést magyaros lélekből fakadó stílus díszít.”¹⁵ Ugyanez a szemlélet jellemzi a tapolcai tavi gyógyfürdőben a források fölé épített „tetszetős, magyar népies stílusban tartott, erdélyi motívumokkal elegyes egészen eredeti kivitelben a tavi fürdő tornyos-kupolás épülete”, ahol a belső kialakítás díszítésénél szintén a magyar kultúrából merített Szeghalmy Bálint, amikor a deszkákat „kalotaszegi élénk, magyaros, virágos ornamentikával látták el.”¹⁶

Mindezeket túl lakóházak sorát tervezik és építik népies stílusban, és rendeznek a városban az 1930-as években olyan programokat, amelyek a népi kultúra bemutatására, fenntartására törekednek.¹⁷ E tendencia erőteljes jelenléte a városi gondolkodásban talán azért is erőteljesebb, hiszen Trianont követően a város gazdasági, társadalmi, politikai státusa drasztikus változáson ment keresztül, s mindinkább az északi régió központjaként igyekeznek helyét megtalálni az új határok között. Az elcsatolt területek okozta veszteség pedig számos olyan alkotást hívott életre, amelyek ennek megnyilvánulásaként jelentkeztek, gyakran a határokon kívül került területek népi kultúráját, művészetét megidéző munkákkal, vagy épp saját népi kultúránk megőrzésének céljával. Tehát maga a matyó nőt és gyermekét ábrázoló szobor a kor városi gondolkodásának egyfajta manifesztumaként is értelmezhető, amely ugyanakkor záróakkordjává válik e folyamatoknak. A II. világháború végével az új politikai berendezkedés távolságtartással, elutasítással kezeli a korábbi szellemi áramlatokat. Ahogy Szeghalmy Bálint, úgy Sóváry János megítélése is megváltozik.

Bár Sóváry művészetének egy rövid időintervallumában készültek a matyó népcsoporthoz kapcsolódó alkotások, a világháború után mégis ritkán kap

megbízásokat. Életművében nem szerepelnek az 1940-es évek második felétől nagy, köztéri alkotásokra irányuló megrendelések. A szocialista ideológia önmaga is polémiát folytat a művészet helyéről, szerepéről, megjelenési formáiról, és elsődlegesen önmaga reprezentálására szolgáló alkotások készítésére kapnak elsődlegesen megrendelést abban a korban a művészek. Ebbe nehezen illeszthetők be Sóváry könnyed, az esztétikai megjelenésre koncentráló alkotásai. Számos alkotóművésszel ellentétben azonban nem utasítják el művészetét, így az 1950-es évek elejétől kezdődően ismét kap megrendeléseket domborművek, épületdíszítő szoborkompozíciók készítésére.

Egészen háláláig aktív művészként dolgozik, és szobrai gyakran másolatban is megrendelik, ahogy az a miskolci szobrai esetében is történt. Ahogy Róna József a Kossuth-szobrot, úgy Sóváry is több változatban elkészítette szobrai. Szinte minden, a II. világháború előtti alkotását az 1960-as években ismét elkészítette. Így az Akt szobrának a duplikátumát 1965-ben avatták fel Parádon, a Parádfürdőben, míg a Matyó anya és gyermeke alkotásnak, részben az elhelyezéséhez is alkalmazkodva, átalakított, *Fejkendős anya fiával* című változata Budapesten kapott helyet, többféle megfogalmazásban, annak ellenére, hogy még az 1941. október 9-i megbízó levélben kikötötte a miskolci polgármester, a szobor egyedüli példánynak tekintendő, tehát másutt nem állítható fel, kispasztikai felhasználása azonban a művészt illeti meg.¹⁸ Ezzel Miskolc biztosítani akarta, ne készüljön másolat, mint ahogy korábban a Kossuth-szobor esetében történt. A matyó asszony így több mint fél évszázadon keresztül fogadta a város lakóit, előljáróit a neki kijelölt helyen. A polgármesteri hivatalban 2010-ben megkezdődött építkezésekkel, felújítással azonban a veszélybe került alkotást ideiglenesen, szakemberek közreműködésével elszállították. S most e helyen várja gyermekével együtt, hogy ismét a város megbecsült alkotása lehessen.

15 *Magyar Jövő*, XX. évf. 86. sz. 1938. április 17. 11.

16 *Magyar Jövő*, XX. évf. 171. sz. 1938. július 31. 3.

17 Ezek között kell megemlíteni 1936-ban a Miskolci Hét rendezvényeit, amelyek között ott szerepelt egy matyó-est is. *Magyar Jövő*, XVIII. évf. 181. sz. 1936. augusztus 8. 7.; XVIII. évf. 183. sz. 1936. augusztus 1. 4.

18 MNL BAZML IV-1906/B, 14408/42., dr. Fekete Bertalan polgármester levele Sóváry Jánosnak, 1941. október 9-én

RÖVIDÍTÉSEK, FORRÁSOK

- HOM HTD – Herman Ottó Múzeum, Helytörténeti Dokumentumtár, Miskolc
- MNL BAZML – Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
IV-1906/B Miskolc Város Polgármesteri Hivatalának iratai
- MTI Napi hírek – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Hungaricana online adatbázis
https://library.hungaricana.hu/hu/collection/mnl_mti/ (Letöltés: 2020. 08. 17.)

FOLYÓIRATOK

- Anya és gyermeke... *Magyar Jövő*, XXIV. évf. 89. sz. 1942. április 21. 7.
- A városháza főudvarán helyezik el a „Matyó anya és fia” című szobrot. *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*, LI. évf. 88. sz. 1942. április 12. 9.
- Felavatták a tapolcai tavi gyógyfürdőt. *Magyar Jövő*, XX. évf. 171. sz. 1938. július 31. 3.
- Mariay Ödön: Tavaszi kiállítás a Múcsarnokban. *Napkelet*, 6. évf. 7. sz. 1928. április 1. 555–556.
- Matyó anya és leánya. *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap*, L. évf. 231. sz. 1941. október 10. 3.
- Matyóest vasárnap a miskolci színházban. *Magyar Jövő*, XVIII. évf. 183. sz. 1936. augusztus 8. 4.
- Matyóest a Miskolci Hét programja előadásának sorozatában. *Magyar Jövő*, XVIII. évf. 181. sz. 1936. augusztus 11. 7.

- Még a nyáron felavatják a magyar stílusban épült új református Deszka-templomot. *Magyar Jövő*, XX. évf. 86. sz. 1938. április 17. 11.
- Az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola Évkönyve az 1917/18–1920/21-es tanévekről. http://www.mke.hu/sites/default/files/attachment/evkonyv_1917-21.pdf (Letöltés: 2020. 08. 17.)

IRODALOM

- BULA Teréz
2014 *Corini Margit*. Kriterion Kiadó, Kolozsvár.
- DOBROSSY István–OLAJOS Csaba
2003 Városfejlődés, városépítészet. In VERES László (szerk.): *Miskolc története IV. 1848-tól 1918-ig*. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc. 195–279.
- FÜGEDI Márta
1996 A matyó népművészet „felfedezése”. *Ethnographia*, 1996. (107. évf.) 175–188.
- N. PÉNZES Éva
1966 Sóváry János. *Művészet* 1966. 6. sz. 47.
- NĚMCOVÁ, Božena
1963 *Miskolci levelei (1851)*. Herman Ottó Múzeum, Miskolc.
- NÉPI Magyarság
1943 *Népi magyarság I.* Bartha Miklós Társaság, Budapest.
- SÓVÁRY Katalin
é. n. *Sóváry János szobrászművész 1898–1966*. Budapest.

**MATYÓ MOTHER IN MISKOLC
THE STORY OF THE SCULPTURE BY JÁNOS SÓVÁRY**

Keywords: sculpture, public square, urban architecture, matyó folk art, Bauhaus, Art Deco

In the last hundred years, the city of Miskolc started to become dynamically enriched in the field of public sculptures, in parallel with the appearance of the first public spaces. During the urban planning, the need to create community spaces suitable for recreation, walking and relaxation became more and more important. In doing so, their aesthetic design played a particularly important role. Not only the external appearance of the buildings surrounding our public spaces was considered essential, but street furniture for comfort and relaxation, parks and vegetation enhancing the aesthetic experience also played an increasingly important role, as well as the works of fine art placed there.

In the first half of the century, however, in the case of public works, the construction of our most important sculptures were dominated by political and historical genres. In the 1930s the first non-historical sculpture appeared in the city. A few years later, its creator was commissioned to make another sculpture. Thus, with the joint financial support of the city council and the Ministry of Culture, a statue ‘Matyó mother with her child’ was placed in one of the areas of the mayor’s office.

Its history, however, contains several issues that are still unclear to this day. For a long time, it was questioned why they were placed in Miskolc, and did the artist really intended to place it here. Slowly, archival research sheds light on the circumstances of his claim, which came to the city during a rather difficult period (World War II) as part of the renovation of the town hall. However, the topic raises another question. Whether the statue is a late manifestation of the rethinking efforts in art that revived the theme of folk art at the turn of the century, or rather political content should be sought behind it and was born after World War I as a result of a way of thinking based on and strengthening Hungarian consciousness. [translated by Péter Módis]

Ildikó Hajdú

